

Contra de dirigeerautomaat

Jaren 90

In de hoogst abstracte omgeving van de uitvoerende toonkunst is geen interpretatie-overdracht mogelijk zonder gebruikmaking van metaforen. En tegelijkertijd dient zo'n overdrachtelijke toelichting gepaard te gaan met directe speeltechnische aanwijzingen. Omdat spraakverwarring altijd op de loer ligt.

Bovendien is het scala aan peptalk dat een dirigent ter beschikking staat, tamelijk beperkt. Dat komt omdat een mentale groepsprinkel aan een aantal voorwaarden van plausibiliteit moet voldoen om geen psychologische blindganger te worden. Net als in de politiek is namelijk niet direct het waarheidsgehalte van de boodschap doorslaggevend voor het netto pedagogische resultaat, maar veeleer de wenswaardigheid van het bericht. Een klassieker in dit psychologisch duel is:

"U bent zo'n goed orkest dat ik met u muzikale details kan bereiken zoals dat bij een ander ensemble niet mogelijk is."

Dat is natuurlijk gelogen, maar omdat al het andere onprettiger is, kiezen de musici hier toch voor het grote geloof. Een minder goed bedoelde evergreen is: "Zeer fraai gespeeld. Slechts een paar kleine opmerkingen..."

Dat kennen we. Dat wordt overwerk. Hier uit de maestro op beschaafde wijze zijn misnoegen, over het gebrek aan inlevingsvermogen met betrekking tot de muzikale visie die hij wil overbrengen. Waarbij hij verbetering in die toestand hoopt te brengen, door te dreigen de hem ter beschikking staande repetitietijd tot de allerlaatste minuut te zullen gaan gebruiken. Die pedagogische strijdmethode kent een glijdende schaal, van opgewekte verbale stimulans tot narrige zwijgzaamheid.

Maar één ding is zeker; spraakverwarring, ergernis of aanvaring, alles is beter dan de wezenloze nietszeggendheid van de calculerende dirigeerautomaat. De betweter. De muggenzifter. De haarklover die duim en wijsvinger tot cirkeltjes kromt en de drie resterende vingers stijf van de stress opwaarts priemt. De risicomijdende peuteraar die met pinnige bewegingen de musici de maat voor ogen kerft. Bij elke wel of niet vermeende ongerechtigheid vouwt hij een hoekje aan de bijbehorende bladzij van de partituur. Een administratieve handeling om de overtreding zo snel mogelijk te kunnen terugvinden, wanneer hij het musicieerproces weer eens met licht overspannen stem heeft onderbroken.

"Te vroeg! Te laat! Volgt u toch vooral mijn slag!"

Het symfonieorkest als exercitiepeloton. Waar een in het vak gelouterde dirigent een speeltechnisch ongelukje of intonatie-ongemak als een onvermijdelijk repetitie-incident beschouwt, schudt de maatstrepige fundamentalist mistroostig het hoofd over zoveel ongevoeligheid. Oh, hij is welopgevoed dus er komt geen onvertogen woord over zijn lippen, maar alles wat hij zegt klinkt vals. Elk streven van de individuele muzikanten de muzikale gebeurtenissen een persoonlijke noot mee te geven, wordt met een vinnig gebaartje tot de orde geroepen. Waarmee de musici het enige expressiemiddel dat hun ter beschikking staat om de individuele artistieke kwaliteiten te kunnen exposeren, uit handen wordt geslagen. De gedachte dat een collectieve bezieling de concertuitvoering naar een hoger artistiek plan kan tillen is hem een gruwel. Het eindresultaat zou zijn muzische vermogen te boven gaan. Ziedaar een symfonieorkest bouwend aan een concertuitvoering onder de pedagogisch verantwoorde terreur van de dirigerende frik.

